

RAAP-NOTITIE 671

Plangebied Plein en Koornmarkt

Gemeente Tiel

Een inventariserend archeologisch onderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Milieutechnisch Adviesbureau De Bruin

Titel: Plangebieden Plein en Koornmarkt, gemeente Tiel;
een inventariserend archeologisch onderzoek

Status: eindversie

Datum: juni 2004

Auteur: *drs. A.M.V. Meij*

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2004\TIPL3\N0671-TIPL3.qxd

Projectcode: TIPL3

Projectleider: drs. A.M.V. Meij

Projectmedewerker: L.M. Flokstra

ARCHIS-waarnemingsnummers: 136634 en 136635

Autorisatie: drs.

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2004

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Milieutechnisch Adviesbureau De Bruin heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 8 maart 2004 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met de realisatie van nieuwbouw aan het Plein en de Koornmarkt te Tiel, in de gemeente Tiel. Doel van dit onderzoek was eventueel aanwezige archeologische resten op te sporen en, voorzover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

Tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek zijn aan de hand van elf boringen twee archeologische vindplaatsen aangetroffen in het plangebied. Voor beide vindplaatsen geldt dat antropogene bewonings- en ophogingslagen zijn aangetroffen die betrekking hebben op (post)midleleeuwse nederzettingsresten. Bij één vindplaats (deelgebied Plein) zijn tijdens een visuele inspectie tevens een beerput en een keldervloertje aangetroffen.

Op grond van de resultaten van het karterend booronderzoek en de visuele inspectie wordt aanbevolen een vervolgonderzoek te laten uitvoeren. Voor het gedeelte dat wordt onderkelderd in deelgebied Plein wordt een archeologische opgraving aanbevolen. Behoud van de aangetroffen beerput bij een niet-aangepaste uitvoering van de huidige plannen is, gezien de geringe diepteligging en de kwetsbaarheid van de archeologische resten, niet mogelijk.

Voor het overige deel van deelgebied Plein en voor het totale deelgebied Koornmarkt wordt archeologische begeleiding tijdens de graafwerkzaamheden aanbevolen.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Milieutechnisch Adviesbureau De Bruin heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 8 maart 2004 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met de realisatie van nieuwbouw aan het Plein 21, 25 en 27 en de Koornmarkt 17-25 te Tiel in de gemeente Tiel. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van dergelijke resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Het plangebied omvat twee deelgebieden (totaal ca. 0,2 ha) en ligt in het historische centrum van Tiel (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 39D van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaten zijn 158.575/433.185 (deelgebied Plein) en 158.425/433.135 (deelgebied Koornmarkt). Ten tijde van het onderzoek waren beide deelgebieden braakliggend. Voor het gebied geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de periode Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd (zie § 2.2).

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek bestond uit een karterend booronderzoek en een visuele inspectie van het plangebied.

Het inventariserend archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001, versie 2.0).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Tiel is ontstaan op een dichtgeslibde zijarm van de Linge. De ondergrond bestaat uit oeverafzettingen op beddingafzettingen. Deze afzettingen maken gedeeltelijk deel uit van de stroomgordel van de Linge en gedeeltelijk van de stroomgordel van de Waal. De vroegste fase van de Linge kan op basis van onder andere ¹⁴C-datering gesteld worden op circa 200 voor Chr. (Berendsen & Stouthamer, 2001). De restgeul van de Linge representeert de rivierloop van de Rijn bij Tiel in de Romeinse tijd. In de Laat Romeinse tijd neemt de invloed van de Waal snel in betekenis toe ten koste van de Linge. De Linge raakt als gevolg hiervan geleidelijk buiten werking en kan rond circa 1360 na Chr. als volledig fossiel beschouwd worden. De stroomgordel kenmerkt zich nu als stroomrug in het landschap (RGD/Stiboka, 1986).

Archeologie

In ARCHIS staan geen archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de deelgebieden. Deelgebied Plein ligt aan de oude haven die op de kaart van Blaeu uit de 17e eeuw is weergegeven. Deelgebied Koornmarkt ligt in het gebied dat in de 10e-12e eeuw handelskwartier van Tiel was. Bij archeologische opgravingen op aangrenzende percelen zijn hieraan gerelateerde kuilen, houtwerk en vloerniveaus aangetroffen (ROB, 1998).

Archeologische verwachting

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; ROB, 2001) geldt voor het plangebied een middelhoge (deelgebied Koornmarkt) tot hoge (deelgebied Plein) archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Vroege Middeleeuwen t/m de Nieuwe tijd. Op grond hiervan en op grond van de aanwezigheid van bekende vindplaatsen in de nabije omgeving en historische informatie gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. De belangrijkste te verwachten structuren zijn resten van (post)middeleeuwse structuren (bij deelgebied Plein eventueel gerelateerd aan havenactiviteiten) alsmede bewonings- en ophogingslagen.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Tijdens het karterend booronderzoek zijn in totaal 11 boringen verricht, evenredig verdeeld over de twee deelgebieden (figuur 2 en 3). De boringen in een raai versprongen ten opzichte van die in de naastgelegen raai, waardoor een systeem van gelijkbenige driehoeken ontstond. De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. Deze methode is niet geschikt om graven, verkavelingspatronen en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen.

Er is geboord tot maximaal 3,0 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn onder meer conform NEN 5104 beschreven (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken).

Tijdens de visuele inspectie van de deelgebieden zijn archeologische grondsporen gedocumenteerd en archeologische vondsten selectief verzameld.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Plein

Tot circa 120 cm -Mv bestaat deelgebied Plein uit antropogene bewonings- en ophogingslagen. Dit antropogene pakket gaat over in kleiige oeverafzettingen die op circa 200 cm -Mv overgaan in komafzettingen. Deze oever- en komafzettingen bevatten zandinsluitingen alsmede planten- en schelpenresten. Deze afzettingen kunnen aangeduid worden als de dichtgeslibde zijarm van de rivier de Linge.

Koornmarkt

Tot 300 cm -Mv (maximale boordiepte) bestaat deelgebied Koornmarkt uit antropogene bewonings- en ophogingslagen.

Archeologie

Plein

Tijdens het veldonderzoek zijn in alle vijf boringen in deelgebied Plein archeologische indicatoren aangetroffen (figuur 2). In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de aangetroffen indicatoren. De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in antropogene bewonings- en ophogingslagen. Naast deze archeologische indicatoren zijn tevens (in de boringen 1, 2, 3 en 5) tot maximaal 130 cm -Mv puinresten aangetroffen.

Tijdens de visuele inspectie van het deelgebied zijn twee stenen structuren aangetroffen (figuur 2). Eén structuur heeft betrekking op een deels beschadigde beerput (figuur 4). Deze beschadiging is hoogstwaarschijnlijk veroorzaakt tijdens de sloop van het pand dat hier stond. De bovenkant van de beerput wordt gekenmerkt door zogenaamde gele IJsselsteentjes. Dit type steen werd vanaf de 17e eeuw als bouw materiaal gebruikt.

De tweede structuur betreft een vloertje bestaand uit gele IJsselsteentjes (figuur 5). De nog opstaande muurtjes bestaan uit bakstenen met een formaat van 25 x 12 x 5,5 cm. Soortgelijke bakstenen werden vanaf de 16e eeuw gebruikt. Aangezien bouwmaterialen vaak werden hergebruikt, is een absolute datering van de structuren niet met zekerheid te geven.

Vindplaats 1 - RAAP-objectnummer TIPL3-01

ARCHIS-waarnemingsnummer: 136634

Coördinaten: 158.575/433.185; **Kaartblad:** 39D

Gemeente: Tiel; **Toponiem:** Plein

Maaiveld: braak

Geomorfologie: antropogeen

Complextype: nederzetting

Datering: Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd

Vondsten: vondsten uit boringen en oppervlaktevondsten

Diepteligging archeologische laag/vondsten: ca. 0-130 cm -Mv

10. Globale omvang vindplaats: circa 480 m²

De visuele inspectie leverde naast deze structuren een fragment steengoedaardewerk uit Raeren op (productie 1500-1650). Vanaf circa 1550 verschenen fraaie reliëfs op het aardewerk die bijvoorbeeld betrekking hebben op wapens en verhalen. De aangetroffen scherf vertoont een fragment van een boerendanstafereel (figuur 6). Deze kunnen worden dan ook wel eens boerendanskruiken genoemd.

Naast deze scherf zijn fragmenten aardewerk uit Siegburg (productie 1175-1638), postmiddeleeuws aardewerk en pijpenkopjes- en stelen uit de 17e en 18e eeuw aangetroffen. Tevens zijn dierlijke botresten en bouwmaterialen aangetroffen. Deze vondsten zijn niet verzameld.

Koornmarkt

Tijdens het veldonderzoek zijn in alle vijf boringen in deelgebied Koornmarkt archeologische indicatoren aangetroffen (figuur 3). In tabel 3 wordt een overzicht gegeven van de aangetroffen indicatoren.

Tijdens de visuele inspectie van het deelgebied zijn enkele metaalvondsten gedaan. Deze hebben betrekking op een lakenloodje uit de 17e eeuw, een Hollandse duit uit de 18^e eeuw en een hoefijzer uit de 15^e of 16^e eeuw. Tevens zijn meerdere fragmenten laat-middeleeuws grijs aardewerk, postmiddeleeuws aardewerk, pijpenkopjes- en stelen uit de 17^e en 18^e eeuw, dierlijke botresten en bouwmaterialen aangetroffen. Deze vondsten zijn niet verzameld.

Vindplaats 2 - RAAP-objectnummer TIPL3-02

- 1. ARCHIS-waarnemingsnummer:** 136635
- 2. Coördinaten:** 158.425/433.135; **Kaartblad:** 39D
- 3. Gemeente:** Tiel; **Toponiem:** Koornmarkt
- 4. Maaiveld:** braak
- 5. Geomorfologie:** antropogene bewonings- en ophogingslagen
- 6. Complextype:** nederzetting
- 7. Datering:** Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
- 8. Vondsten:** vondsten uit boringen en oppervlaktevondsten
- 9. Diepteligging archeologische laag/vondsten:** ca. 0-300 cm -Mv
- 10. Globale omvang vindplaats:** circa 300 m²

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

In overeenstemming met wat verwacht werd op basis van het bureauonderzoek (middelhoge tot hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de periode Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd; zie § 2.2) zijn in het plangebied tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek twee archeologische vindplaatsen uit de periode Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd aangetroffen.

Voor beide vindplaatsen geldt dat antropogene bewonings- en ophogingslagen zijn aangetroffen die betrekking hebben op (post)middeleeuwse nederzettingsresten. Bij vindplaats 1 (Plein) zijn deze waarschijnlijk gerelateerd aan havenactiviteiten. Op deze locatie zijn tevens een beerput en een keldervloertje aangetroffen.

Bij vindplaats 2 (Koornmarkt) moet rekening gehouden worden met de aanwezigheid van nederzettingsresten onder het antropogene pakket die betrekking hebben op de vroegste middeleeuwse bewoningsfase van Tiel.

4.2 Aanbevelingen

Vindplaats 1 (Plein)

Op grond van de resultaten van het karterend booronderzoek en de visuele inspectie wordt aanbevolen een vervolgonderzoek te laten uitvoeren. Voor het gedeelte dat wordt onderkelderd, wordt een archeologische opgraving aanbevolen. Behoud van de aangetroffen beerput bij een niet-aangepaste uitvoering van de huidige plannen is, gezien de geringe diepteligging en de kwetsbaarheid van de archeologische resten, niet mogelijk.

Voor het overige deel van vindplaats 1 wordt archeologische begeleiding tijdens de graafwerkzaamheden aanbevolen.

Vindplaats 2 (Koornmarkt)

Op grond van de resultaten van het karterend booronderzoek en de visuele inspectie wordt archeologische begeleiding tijdens de graafwerkzaamheden aanbevolen.

In bijlage 1 worden de voorwaarden uiteengezet waaraan een archeologische begeleiding dient te voldoen.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de beleidsmedewerker monumentenzorg & archeologie van de gemeente Tiel (drs. A. Koenders).

Literatuur

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Brinkkemper, O., e.a. (redactie), 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.

RGD/Stiboka, 1986. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 39 Tiel*. Rijks Geologische Dienst/Stichting voor Bodemkartering, Haarlem/Wageningen.

ROB, 1998. Archeologisch onderzoek in de binnenstad van Tiel, juni t/m september 1996. Lokaties Koornmarkt en Tol-Zuid. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg 57*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

ROB, 2001. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort (cd-rom).

Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
PvE	Programma van Eisen
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/ veroorzaakt).
¹⁴C-datering	(ook wel C14- of C ¹⁴ -datering) bepaling van gehalte aan radio-actieve koolstof ¹⁴ C van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de ¹⁴ C-ouderdom kan worden afgeleid. Deze ouderdom wordt opgegeven in jaren vóór 1950 na Chr. (jaren BP) met daaraan toegevoegd de aan de meting verbonden mogelijke afwijking (standaarddeviatie).
fosfaat	Chemisch element dat in ruime mate voorkomt in het residu van dierlijke en/of menselijke afvalstoffen (uitwerpselen); in geval van een zeer hoge concentratie, in combinatie met aardewerk, houtskool e.d. en een dikke 'vuile' bruine of zwarte laag, wordt gesproken van een 'oude woongrond'.
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken.
oeverafzetting stroomgordel	Rug langs een rivier, bestaande uit overwegend kleiafzettingen. Het geheel van rivieroeverwal-, rivierbedding- en kronkelwaardafzettingen, al dan niet met restgeul(en).
stroomrug	Niet meer functionerende, dichtgeslibde rivierloop met bijbehorende oeverwallen welke als geheel door differentiële klink als een rug zichtbaar is.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Ligging plangebieden (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Resultaten veldonderzoek deelgebied Plein.

Figuur 3. Resultaten veldonderzoek deelgebied Koornmarkt.

Figuur 4. Beerput.

Figuur 5. Stenen vloertje.

Figuur 6. Fragment Raeren-aardewerk.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Archeologische indicatoren per boring deelgebied Plein.

Tabel 3. Archeologische indicatoren per boring deelgebied Koornmarkt.

Bijlage 1. Voorwaarden archeologische begeleiding.

Bijlage 1: Voorwaarden archeologische begeleiding

Inleiding

Voor uitvoering van een archeologische begeleiding dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld dat is goedgekeurd door de ROB. In het PvE dient in detail de werkprocedure en plan van aanpak te worden beschreven. Sturend hierin zijn de verkregen resultaten van het karterend veldonderzoek en eventueel overige beschikbare gegevens betreffende de vindplaats(en).

Een archeologische begeleiding dient te bestaan uit de volgende onderdelen:

- veldwerk
- data- en vondstverwerking
- rapportage

Veldwerk

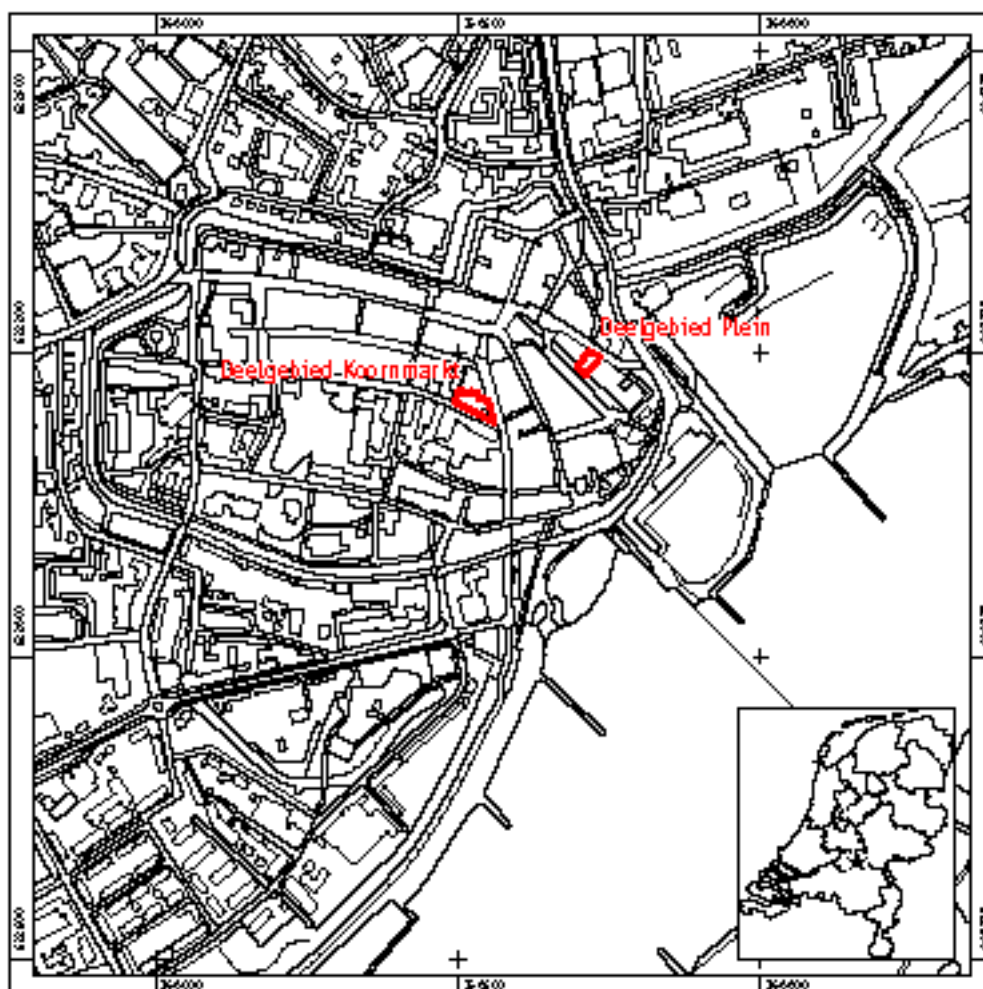
De begeleiding dient (zoveel mogelijk) te worden uitgevoerd conform de specificaties veldwerk van de ROB en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. De werkzaamheden worden zoveel mogelijk uitgevoerd op een wijze die de voortgang van de werkzaamheden niet belemmert. Het is evenwel niet geheel uit te sluiten dat bij een bepaalde bijzondere vondst (graven en dergelijke) in overleg met de uitvoerder en opdrachtgever de graafwerkzaamheden tijdelijk opgeschort dienen te worden. In dergelijke gevallen dient contact opgenomen te worden met het bevoegd gezag (provincie/ROB). De kans op dit soort situaties is echter gering.

Data- en vondstverwerking

De resultaten van de archeologische begeleiding dienen te worden geanalyseerd en verwerkt. Daartoe behoort het schoonmaken en beschrijven van vondsten en het uitwerken van de gefotografeerde en/of getekende sporen en profielen. Documenten, foto's, tekeningen en vondsten zullen na afronding van het onderzoek conform de actuele richtlijnen worden overgedragen aan het archeologisch depot van de provincie Gelderland. De resultaten van de archeologische begeleiding worden (verplicht) ingevoerd in het archeologische registratiesysteem ARCHIS van de ROB.

Rapportage

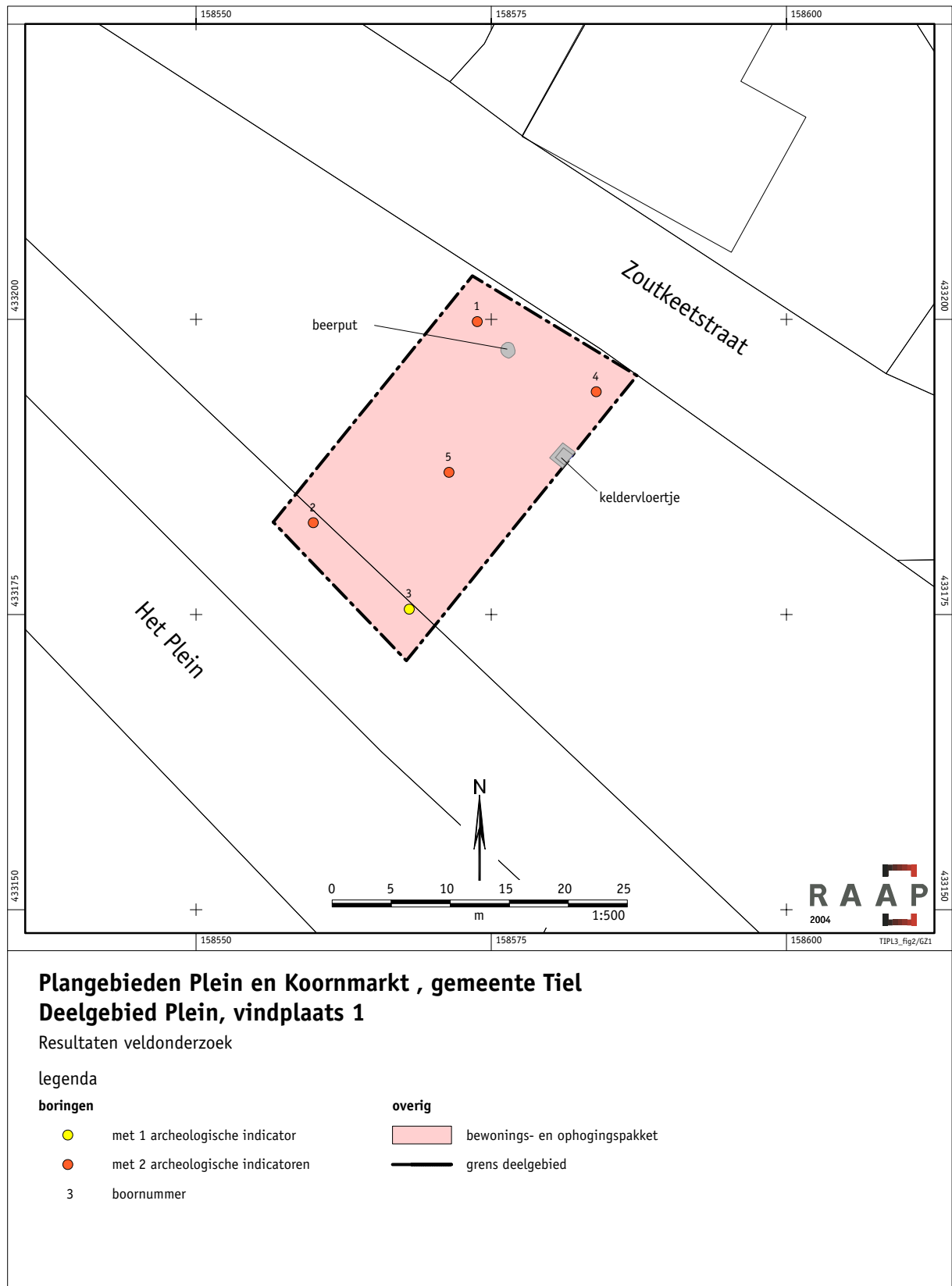
De resultaten van de begeleiding dienen te worden gerapporteerd. Van de toegepaste methoden tijdens en de resultaten van de archeologische begeleiding wordt een schriftelijk verslag gemaakt.

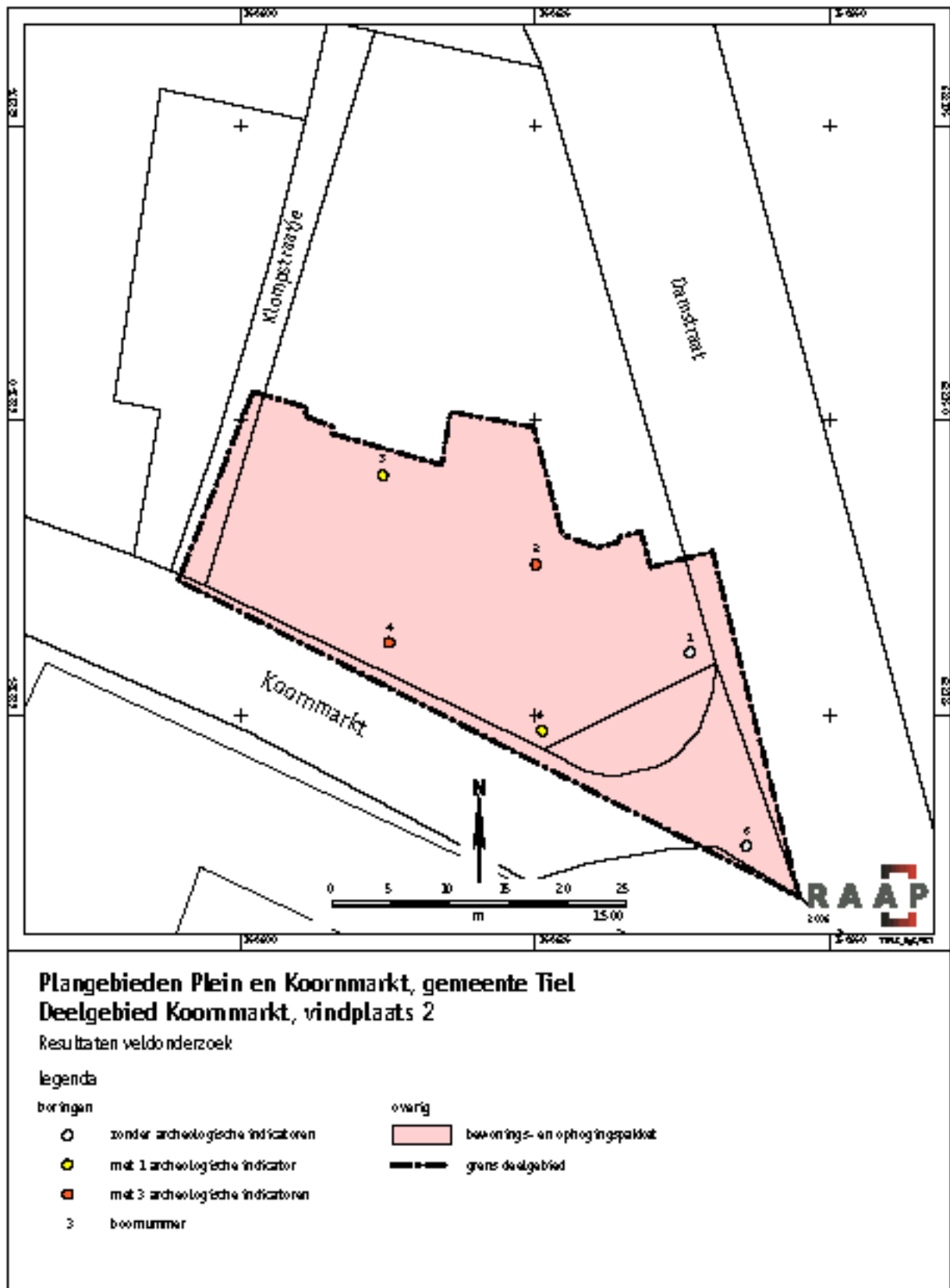
Figuur 1. Ligging plangebieden (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 2. Resultaten veldonderzoek deelgebied Plein.

Figuur 3. Resultaten veldonderzoek deelgebied Koornmarkt.

Figuur 4. Beerput.

Figuur 5. Stenen vloertje.

Figuur 6. Fragment
Raeren-aardewerk.

Boring	Indicator	Diepte in cm -Mv
1	aardewerk	0-40
	archeologisch puin	215-260
2	aardewerk	85-100
	fosfaat	240-280
3	aardewerk	55-130
4	aardewerk	0-50
	fosfaat	20-105
5	aardewerk	0-50
	fosfaat	100-120

Tabel 2. Archeologische
indictoren per boring
deelgebied Plein.

Boring	Indicator	Diepte in cm -Mv
2	fosfaat	20-300
	onverbrand bot	185
	aardewerk	280
3	aardewerk	270
4	aardewerk	110
	aardewerk	200
	onverbrand bot	280
5	fosfaat	120-140

Tabel 3. Archeologische
indictoren per boring
deelgebied Koornmarkt.